

Efektywność przedsiębiorstw społecznych w realizacji celów społecznych i biznesowych

Agnieszka Chomiuk*, Katarzyna Gabryelewicz**

Streszczenie: Artykuł podejmuje tematykę efektywności w realizacji celów społecznych i biznesowych w przedsiębiorstwach społecznych. Autorki podkreślają, że kategoria zysku w ekonomii społecznej jest nierozzerwalnie powiązana z misją społeczną, a analiza kondycji przedsiębiorstwa społecznego powinna uwzględniać społeczną wartość dodaną. Swoje wnioski autorki opierają na analizie finansowej dwóch spółdzielni socjalnych. Celem artykułu jest wskazanie korzyści społecznych i ekonomicznych wynikających z funkcjonowania spółdzielni socjalnych oraz analiza kondycji i rentowności przedsiębiorstw społecznych na przykładzie analizowanych spółdzielni socjalnych. Wyniki badań dowodzą, że analizowane przedsiębiorstwa społeczne wykazują tendencję do zwiększania swojej wartości ekonomicznej, realizują cele prozatrudnieniowe oraz generują liczne korzyści społeczne.

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa społeczne, społeczna wartość dodana, analiza finansowa, zysk plus.

Wprowadzenie

Przedsiębiorstwa społeczne to zyskujące na znaczeniu jednostki gospodarcze, które działają w celu osiągnięcia zysku ekonomicznego i zysku społecznego związanego głównie ze społeczną i zawodową reintegracją osób defaworyzowanych oraz świadczeniem usług społecznych. Obszar ekonomii społecznej, w którym są usytuowane, to rodzaj hybrydy, w której występuje podwójny łańcuch wartości, ten charakterystyczny dla sektora prywatnego i ukierunkowany na zysk w ujęciu ekonomicznym, i ten właściwy organizacjom pozarządowym, związany z działalnością przytku publicznego. Kluczem do definiowania przedsiębiorczości społecznej jest misja społeczna. To ona wyznacza kierunek i cele działania przedsiębiorstwa. Generowanie zysku w kategoriach ekonomicznych jest wtórne i służy pełniejszej i szerszej reali-

zacji celów statutowych z obszaru przytku publicznego.

Niniejszy artykuł ukazuje specyfikę funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych oraz różnorodność celów i rezultatów, jakie im przyświecają. Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie o efektywność przedsiębiorstw społecznych w realizacji celów społecznych i biznesowych oparta na przykładzie dwóch spółdzielni socjalnych. Autorki wskazują na korzyści społeczne i ekonomiczne z funkcjonowania wspomnianych podmiotów. Dowodzą ponadto, że analizowane przedsiębiorstwa społeczne wykazują korzystną ekonomicznie tendencję do

* **Agnieszka Chomiuk**

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
e-mail: a.chomiuk@o2.pl

** **Katarzyna Gabryelewicz**

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
e-mail: k.gabryelewicz@gmail.com

zwiększania swojej wartości na przestrzeni kolejnych lat. Dodatkowo podkreślają, że kategoria „zysku” w podmiotach sfery ekonomii społecznej jest powiązana wprost z misją społeczną, w związku z czym analiza rentowności czy powodzenia przedsiębiorstwa społecznego powinna mieć na względzie także społeczną wartość dodaną.

Artykuł zawiera definicje podstawowych pojęć poddanych rozważaniom, takich jak: wartość dodana, społeczna wartość dodana, metody mierzenia społecznej wartości dodanej, spółdzielnie socjalne, cele społeczne i ekonomiczne. W dalszej części opisano dwa przedsiębiorstwa społeczne pod kątem ich potencjałów, obszarów działalności i stanu zatrudnienia.

W niniejszym artykule została dokonana analiza realizacji celów społecznych i biznesowych oraz ich znaczenia na przykładzie dwóch spółdzielni socjalnych. W tym celu dokonano badania osiągniętych zysków ekonomicznych i społecznych. Niniejsze rozważania oparte zostały na klasycznej analizie finansowej, jednak uwzględniającej niepełny, dwuletni okres analizy z uwagi na krótki okres funkcjonowania przedsiębiorstw poddanych badaniu. Autorki skupiły się na ustaleniu podstawowych kierunków rozwoju spółdzielni. Analiza społecznej wartości dodanej została oparta na wskaźnikach opracowanych na podstawie narzędzia *ESometr* [Głowiński, Jelonek, 2013].

1. Od wartości dodanej po mierzenie efektów społecznych – przegląd pojęć

Wartość dodana jest pojęciem odnoszącym się do różnych aspektów prowadzenia działalności gospodarczej. W ekonomii przez wartość dodaną rozumie się przyrost wartości dóbr w wyniku określonego (danego) procesu produkcji [Begg, Fischer, Dornbusch, 2000, s. 26].

We współczesnej rzeczywistości tworzenie wartości dodanej zyskuje na znaczeniu i zachodzi w większości podmiotów zarówno sfery biznesowej, jak i pożytku publicznego. Klienci i odbiorcy oczekują bowiem od organizacji, by dostarczały określoną, dodatkową wartość dla swych odbiorców. Dostarczanie wartości jest dziś warunkiem funkcjonowania na rynku oraz zdobycia zaufania i lojalności klientów.

Przez społeczną wartość dodaną podmiotów ekonomii społecznej w niniejszym artykule rozumie się stopień, w jakim podmioty ekonomii społecznej są społecznie użyteczne. Społeczną użyteczność definiuje się natomiast jako stopień, w którym podmioty te spełniają stawiane przed nimi cele [Głowiński, Jelonek, 2013, s. 15].

Podmioty ekonomii społecznej z założenia są ukierunkowane na tworzenie wartości dodanej w obszarze społecznym. Źródłem społecznej wartości dodanej w tym przypadku mogą być wartości trudne do zmierzenia, takie jak: reintegracja społeczno-zawodowa, kapitał społeczny, więzi społeczne, poczucie własnej wartości czy rozwój lokalny. Dlatego też w przypadku podmiotów ekonomii społecznej wartość dodaną można określić jako dodatkowy zysk stanowiący pozytywny rezultat (dla środowiska, wspólnoty lub lokalnej gospodarki), wytworzony przez organizację w trakcie tworzenia produktów lub dostarczania usług, za które klient czy odbiorca płaci [Andrałojć, 2012, s. 154].

Jedną z metod wykazywania społecznej wartości dodanej jest audyt społeczny. Audyt ma na celu jakościową analizę różnych elementów działalności organizacji, takich jak: posiadane zasoby, metody zarządzania organizacją, analiza strategii organizacji, realizowane cele oraz efekty i rezultaty podejmowanych działań. Audyt społeczny nie jest konkretną metodą pomiaru społecznej wartości dodanej, a raczej sposobem wykazywania efektów działań w tzw. raportach społecznych, stosowanych również przy stra-

tegiej społecznej odpowiedzialności biznesu [Krawczyk, Kwiecieńska, 2008, s. 94].

Innym sposobem pomiaru społecznej wartości dodanej jest wskaźnik rentowności SROI (ang. *Social Return On Investment*). Społeczna stopa zwrotu jest wskaźnikiem obrazującym efektywność inwestycji społecznej, wyrażonym w pieniądzu. Aby jednak ją zastosować, należy nadać wartość pieniężną wszystkim efektom przedsięwzięcia, w tym również społecznym. Metoda ta umożliwia pomiar wszystkich korzyści generowanych przez podmiot, a w szczególności długofalowego wpływu, jakie wywiera poprzez swoje działania na społeczność lokalną [Głowacki, Jelonek, 2013, s. 10].

Inną metodą, która mierzy wytworzoną społeczną wartość dodaną jest mnożnik LM3 (ang. *Local Multiplier 3*). Jest to narzędzie umożliwiające finansowe określenie wpływu organizacji na lokalną gospodarkę. Pokazuje ono, jaka część pieniędzy w wyniku działalności danego podmiotu pozostaje w najbliższym jego otoczeniu [Bohdziewicz-Lulewicz, 2012, s. 19].

Narzędziem badania społecznej wartości dodanej może być także Zrównoważona karta wyników (ang. *Balanced Scorecard* – BSC). Zrównoważona Karta Wyników została opracowana w 1993 r. przez R. Kaplana i D. Nortona z Harvard Business School jako metoda opisu i agregacji wartości wymiernych i niewymiernych organizacji. Służy ona często do oceny stopnia osiągnięcia założonych finansowych celów strategicznych organizacji poprzez realizację celów cząstkowych w obszarach niefinansowych [Głowacki, Płonka, Rosiek, 2012, s. 337].

Pracownicy Małopolskiej Szkoły Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie wypracowali narzędzie do pomiaru społecznej wartości dodanej „ESometr”, które zostało użyte w niniejszym opracowaniu.

2. Spółdzielnie socjalne jako podstawowa forma przedsiębiorczości społecznej

Przedsiębiorstwo społeczne jest unikalnym podmiotem na rynku. Prowadzi działalność gospodarczą, której celem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, przy jednoczesnej realizacji celów prozatrudnieniowych. W odróżnieniu do tradycyjnego przedsiębiorstwa nie rozdziela zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną lub na działalność pożytku publicznego. Ponadto jest zarządzane na zasadach demokratycznych lub co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Podstawową formą przedsiębiorczości społecznej są spółdzielnie socjalne. Spółdzielnię mogą założyć osoby fizyczne rekrutujące się z grup zagrożonych wykluczeniem lub osoby prawne (organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego lub kościelne osoby prawne).

3. Dobry bizNES – cele społeczne i ekonomiczne w przedsiębiorstwach społecznych

Określanie celów w przedsiębiorstwach prywatnych jest ukierunkowane na budowanie przewagi konkurencyjnej firmy na rynku. Działalność gospodarcza przedsiębiorstwa jest motywowana przede wszystkim osiągnięciem korzyści majątkowych. Można przyjąć, że cele ekonomiczne są w sektorze prywatnym dominujące. Cele społeczne będą miały zaś charakter wtórny, podporządkowany misji ekonomicznej. W przypadku przedsiębiorczo-

ści społecznej jest odwrotnie. Podejmowana działalność zarobkowa ma służyć realizacji działań z zakresu sfery pożytku publicznego.

Przedsiębiorstwa społeczne w toku działalności gospodarczej generują dodatkowy zysk, określany jako społeczna wartość dodana. Społeczna wartość dodana wynika z przetrudnieniowych celów przedsiębiorstw społecznych, a także ich zaangażowania w rozwój lokalny i podejmowanie działań rozwiązujących istotne kwestie społeczne.

Dokonując analizy przedsiębiorstw społecznych należy mieć na uwadze, że to misja społeczna, nie ekonomiczna, wyznacza kierunek działań, a człowiek jest kategorią nadrzędną nad kategorią zysku. Tym samym opłacalność w przedsiębiorstwach społecznych skupiona jest wokół wskaźników świadczących o możliwości zatrudnienia pracowników i utrzymania stanu zatrudnienia i działalności statutowej na co najmniej stałym poziomie.

4. Przedsiębiorczość podmiotów społecznych w praktyce – profil działalności analizowanych spółdzielni socjalnych

Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Słoneczne Wzgórze¹

Działalność spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” opiera się na usługach turystyczno-gastronomicznych. Przedsięwzięcie generuje korzyści społeczne poprzez m.in.: reintegrację społeczną osób bezrobotnych; wspieranie rozwoju turystyki, kultury i edukacji na terenach wiejskich, działania na rzecz osób niepełnosprawnych, działania edukacyjne promujące ideę ekonomii społecznej, promocję regionu, wspieranie projektów dla dzieci i młodzieży, współpracę trójsektorową.

Głównymi obszarami działalności spółdzielni są: gastronomia, organizacja wypoczynku, rękodzieło, prace budowlane i wykoń-

zeniowe oraz pomoc społeczna dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych. Spółdzielnia „Słoneczne Wzgórze” położona jest w samym środku Szwajcarii Kaszubskiej nad Jeziorem Raduńskim Górnym w miejscowości Stężycza.

Obecnie w zmodernizowanym pawilonie spółdzielnia posiada 24 miejsca noclegowe w pokojach z pełnym węzłem sanitarnym, 20 miejsc o charakterze hostelowym, salę restauracyjną z kominkiem oraz letnią salę szkoleniową. Bazę noclegową powiększają domki letniskowe – ok. 30 miejsc z dostępem do węzła sanitarnego w pawilonie. Oddalenie od innych ośrodków i ulicy daje możliwość bezpiecznego spędzania czasu i realizacji projektów.

Spółdzielnia Socjalna ISKRA²

Cele spółdzielni socjalnej „Iskra”:

1. Stworzenie miejsca, z którym każdy będzie się identyfikował i znajdzie w nim swój *drugi dom*.
2. Ożywienie martwego sezonu oraz wprowadzenie szeregu nowych produktów na rynek, które pozwolą znaleźć członkom Spółdzielni zajęcie zgodne ze swoimi umiejętnościami oraz powrócić na rynek pracy.

Spółdzielnia socjalna „Iskra” świadczy kompleksowe usługi związane z turystyką w zakresie pełnej oferty noclegowo-gastronomicznej oraz szeroko pojętej rekreacji i sportu, ze szczególnym uwzględnieniem działań edukacyjnych, nauki jazdy konnej, hipoterapii oraz pobytów i spotkań rodzinnych, indywidualnych oraz oferty dla szkół i firm (wycieczki edukacyjne, obozy sportowe, wyjazdy integracyjne, pikniki firmowe, bankiety).

¹ ul. Kartuska 73A, 83-322 Stężycza. Data rejestracji w KRS: 2014-05-27. KRS: 0000511162.

² ul. Łąkowa 19, 82-400 Sztumskie Pole. Data rejestracji: 2014-08-04, KRS: 0000518847.

5. Analiza finansowa Wielobranżowej Spółdzielni Socjalnej Słoneczne Wzgórze oraz Spółdzielni Socjalnej Iskra w pierwszych dwóch latach działalności gospodarczej

Niniejsze rozważania oparte zostały na klasycznej analizie finansowej przedsiębiorstwa, obejmującej okres pierwszych dwóch lat funkcjonowania badanych podmiotów. Analiza prze została prowadzona na podstawie badania dokumentów zastanych, tj. dokumentacji finansowej: bilansu, rachunku zysków i strat, informacji dodatkowej, sprawozdania finansowego. Wyniki badań wskazują, że przedsiębiorstwa wykazują naturalne tendencje do poprawy swojej sytuacji majątkowej i finansowej oraz rentowności na przestrzeni kolejnych lat.

Majątek spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” i „Iskra” w badanym okresie wzrósł odpowiednio 12-krotnie oraz o blisko 14%, przy jednoczesnym wzroście aktywów trwałych – w przypadku spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” determinowanego głównie wzrostem wartości rzeczowych aktywów trwałych oraz w przypadku Spółdzielni Iskra determinowanego wzrostem aktywów obrotowych, w szczególności poziomu należności handlowych. W badanym okresie w obu przypadkach wzrosła elastyczność majątku, a produktywność majątku trwałego i majątku ogółem w całym okresie analizy była stabilna. Można również postawić tezę o stabilności w zakresie zarządzania majątkiem obrotowym, w zakresie obrotu należności handlowych.

W badanych spółdzielniach miały miejsce istotne zmiany w wielkości i strukturze kapitału. Kapitał własny wzrósł w badanym okresie odpowiednio 26-krotnie i o 111,64%, czemu towarzyszył wzrost kapitałów obcych odpowiednio o 119,90% i 125,57%. Wzrost kapitału własnego miał swoje źródło w generowanym przez spółdzielnie zysku netto, zaś wzrost kapitałów obcych w zwiększeniu zobowiązań krótkoterminowych. Najjstot-

niejsza zmiana w kapitale obcym w przypadku obu przedsiębiorstw dotyczy zobowiązań krótkoterminowych, których udział w pasywach zmniejszył się o 85,97 pkt. proc. w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” oraz wzrósł o 1,66 pkt. proc. w spółdzielni „Iskra”. Przedstawione wyżej zmiany w obrębie pasywów analizowanych spółdzielni pozwalają stwierdzić, że w badanym okresie w sposób zdecydowany zwiększyła się ich stabilność finansowa, choć były one ciągle wystawione na ryzyko finansowe, które na przestrzeni lat 2014-2015 uległo zwiększeniu. To pierwsze jest funkcją wzrostu udziału kapitału własnego w kapitale łącznym, drugie zaś jest związane ze wzrostem udziału kapitału obcego, czemu towarzyszy wzrost w latach 2014-2015 kosztu tego kapitału.

W rozpatrywanym okresie podstawowy wskaźnik struktury pasywów w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” wzrósł z -29,19% do 612,67%, co oznacza wzrost stabilności finansowej przedsiębiorstwa, a tym samym – spadek poziomu ryzyka finansowego. Natomiast w spółdzielni „ISKRA” w rozpatrywanym okresie podstawowy wskaźnik struktury pasywów obniżył się z 514,43% do 457,33%, co oznacza spadek stabilności finansowej firmy, a tym samym – wzrost poziomu ryzyka finansowego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że struktura finansowania w przedmiotowych spółdzielniach uległa istotnym zmianom. Kapitał własny w obu przypadkach istotnie wzrósł, a jego wzrost determinowany był wypracowanym w przedsiębiorstwach zyskiem, jednocześnie zwiększył się poziom kapitałów obcych. W całym badanym okresie spółdzielnia „Słoneczne Wzgórze” zwiększyła, a Spółdzielnia Iskra zmniejszyła swoją stabilność finansową.

Całość majątku trwałego finansowana jest kapitałem stałym (spełniona jest złota zasada finansowania). Pokrycie finansowe majątku, w latach 2014–2015 w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” wykazywało tendencję rosnącą, co

świadczy o korzystnych tendencjach w relacji majątku spółki i źródeł jej finansowania.

Bieżąca płynność finansowa w latach 2014-2015 w Spółdzielni Iskra kształtowała się w granicach 5–6. Oznacza to, że aktywami obrotowymi przedsiębiorstwo mogło pokryć zobowiązania bieżące w całości, a po pokryciu tych zobowiązań zostałyby mu jeszcze od 400% do 500% nadwyżki tych aktywów na inne ewentualne potrzeby. W całym okresie analizy poziom bieżącej płynności finansowej rozpatrywanej firmy kształtował się powyżej górnej granicy normy teoretycznej, co wskazywałoby na fakt, że przedsiębiorstwo nie borykało się we wszystkich latach badanego okresu z trudnościami w zakresie pełnego i terminowego realizowania swoich zobowiązań. Spółdzielnia „Słoneczne Wzgórze” w pierwszym pełnym roku swojej działalności pokazała płynność bieżącą na poziomie 0,7 (czyli poniżej dolnej granicy wartości teoretycznej), jednak już w 2015 r. pokonała swoje problemy płatnicze i pokazała nadpłynność na podobnym poziomie jak „Iskra”. Poziom płynności szybkiej w obu przypadkach była na poziomie płynności bieżącej, gdyż spółdzielnie nie dysponowały w badanym okresie zapasami.

W rozpatrywanych spółdzielniach, w całym okresie analizy, nastąpiło kilkukrotne zwiększenie kapitału obrotowego netto, przy jednoczesnym kilkukrotnym wzroście poziomu sumy bilansowej. Wzrost ten był efektem zwiększenia poziomu aktywów obrotowych, przy jednoczesnym wzroście zobowiązań krótkoterminowych. Zwiększenie ujemnego kapitału pracującego w 2015 r. było wynikiem przede wszystkim zwiększenia kapitału własnego o 47.885 zł. w przypadku spółdzielni Słoneczne Wzgórze oraz o 8.531 zł w przypadku „Iskry”. Pozycje o charakterze krótkoterminowym charakteryzowały się mniej istotnymi zmianami. Zwiększenie kapitału pracującego w 2015 r. było skutkiem przemian w strukturze kapitałowej. Nastąpił wzrost udziału kapitału stałego w pasywach ogółem. Biorąc pod

uwagę powyżej zaobserwowane tendencje, można uznać za uzasadnione stwierdzenie, że wzrosła stabilność i pewność finansowa działalności rozpatrywanych spółdzielni.

Na podstawie powyższych rozważań stwierdzić należy, że w latach 2014-2015 poziom kapitału obrotowego netto w aktywach ogółem spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” kształtował się na poziomie powyżej 25% i wykazywał tendencję malejącą. W przypadku spółdzielni „Iskra” udział ten był nieznaczny i nie przekroczył 1,5%.

Płynność finansowa w analizowanych spółdzielniach kształtowała się powyżej granicy normy teoretycznej, skąd można by wysnuć wniosek, iż w przedsiębiorstwach wystąpiło zjawisko nadpłynności finansowej. Jednakże z uwagi na fakt, iż część zobowiązań krótkoterminowych pokrywała aktywa trwałe (ujemny kapitał obrotowy netto), nadwyżka środków krótkoterminowych została zaangażowana do sfinansowania aktywów trwałych. Jest to zjawisko negatywne, gdyż aktywa mniej płynne są finansowane przez wymagalne w krótkim okresie zobowiązania.

Wielkość i struktura wyniku finansowego w obu poddanych analizie spółdzielniach w latach 2014–2015 uległa poprawie. Poziom przychodów ze sprzedaży uległ istotnemu wzrostowi, przewyższając w spółdzielni „Iskra” zrealizowany wzrost kosztów operacyjnych. Przy tym wszystkim, spółdzielnie nie poniosły w całym badanym okresie kosztów finansowych, które świadczyłyby o korzystaniu z kredytów. Ostatecznie, w latach 2014-2015 wynik finansowy spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” wzrósł kilkunastokrotnie, a spółdzielnia „Iskra” już w pierwszym roku działalności mogła pochwalić się zrealizowanym zyskiem netto.

W przypadku spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” deficytywność sprzedaży obniżyła się w 2015 r. w stosunku do roku wcześniejszego o 23 pkt. proc. Jest to zjawisko bardzo korzystne. Wskaźniki operacyjnej deficytywności sprzedaży kształtowały się na o wiele niższym poziomie w wyniku korzystnej dla przedsię-

biorstwa sytuacji uzyskiwanych przychodów z pozostałej działalności. W konsekwencji deficytowość operacyjna sprzedaży była w 2015 r. niższa o 40,5 pkt. proc. od deficytowości sprzedaży. Wartości osiągnięte przez wskaźnik rentowności brutto sprzedaży świadczą o tym, że w rozpatrywanym przedsiębiorstwie jest on identyczny jak wskaźnik rentowności operacyjnej sprzedaży. Wskaźnik rentowności netto sprzedaży obniżył się w 2015 r. w stosunku do roku poprzedniego o 23 pkt. proc. i ukształtował się na poziomie niższym o 40,5 pkt. proc. aniżeli wskaźnik rentowności brutto sprzedaży. W spółdzielni „Iskra” rentowność sprzedaży ukształtowała się na poziomie 2,6% po 2015 r. i w wyniku braku istotnych zdarzeń w pozostałych obszarach działalności spółki nie nastąpiła korekta zysku. Ostatecznie rentowność netto po 2015 r. utrzymana została na tym samym poziomie.

Ostatecznie, rentowność sprzedaży w Spółdzielni „Iskra” była dodatnia na wszystkich poziomach działalności, natomiast w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” wykazywała tendencję rosnącą. Powyższe należy ocenić pozytywnie.

W spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” rentowność operacyjna aktywów była w badanym okresie istotnie niższa (1. i 2. stopnia pokazywała deficytowość) od rentowności netto aktywów. W 2015 r. rentowność netto aktywów wynosiła 165,1%, co oznacza, że majątek przedsiębiorstwa generował zysk netto w wysokości blisko 1,65 zł z jednego złotego sprzedaży. Rentowność operacyjna aktywów w spółdzielni „Iskra” wykazywała analogiczne tendencje jak w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze”. Rentowność aktywów netto na koniec analizowanego okresu wynosiła 9,1%, co oznacza, że majątek przedsiębiorstwa generował zysk przed odsetkami i opodatkowaniem w wysokości 9 gr z jednego złotego sprzedaży. Podsumowując należy stwierdzić, że rentowność majątku w obu spółdzielniach jest dodatnia, a w całym okresie analizy wykazuje tenden-

cję rosnącą. W ostatnim roku analizy każda złotówka majątku spółdzielni „Słoneczne Wzgórze”, po uiszczeniu kosztów kapitału obcego oraz stopy opodatkowania podatkiem dochodowym wyniku finansowego, dawała 1,65 zł zysku z jednego złotego sprzedaży, co jest zjawiskiem bardzo korzystnym, z kolei w Spółdzielni „Iskra” – 9 gr zysku z jednego złotego sprzedaży, co również należy ocenić pozytywnie, gdyż był to dopiero pierwszy rok działalności spółdzielni.

W całym analizowanym okresie w obu spółdzielniach rentowność kapitału całkowitego była niższa aniżeli rentowność kapitału własnego. Należy jednak zauważyć, że o ile rentowność kapitału całkowitego, mierzona zyskiem operacyjnym nieopodatkowanym, w badanym okresie obniżyła się o 10,9 pkt. proc., to rentowność kapitału własnego wzrosła w tym samym okresie o 89,3 pkt. proc. w przypadku spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” oraz w przypadku spółdzielni „Iskra” wspomniana rentowność kapitału całkowitego poprawiła się o 12,3 pkt. proc., a rentowność kapitału własnego wzrosła o 11 pkt. proc. Podsumowując, należy stwierdzić, że spółdzielnie wykorzystują pozytywny efekt dźwigni operacyjnej, co znajduje potwierdzenie w tym, iż w całym okresie analizy rentowność kapitału całkowitego była niższa aniżeli rentowność kapitału własnego.

Analiza wyników badania pokazuje, że rentowność kapitału własnego w spółdzielni Słoneczne Wzgórze oscylowała w granicach 110–120% w latach 2014–2015. W badanym okresie rentowność kapitału własnego obniżyła się o 23,3 pkt. proc. w spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” oraz wzrosła o 10,4 pkt. proc. w spółdzielni „Iskra”. Systematycznemu wzrostowi, realizowanemu do 2015 r., w sferze wypracowywanego zysku netto towarzyszył systematyczny wzrost sprzedaży. I tak, należy stwierdzić, że podstawowym czynnikiem, który spowodował utrzymanie rentowności kapitału własnego na względnie stałym poziomie był wzrost produktywności aktywów.

6. Zysk plus, czyli korzyści społeczne generowane przez przedsiębiorstwa społeczne

Przedsiębiorstwa społeczne w swojej działalności koncentrując się na realizacji celów społecznych generują liczne wartości i korzyści dla społeczeństwa. Przede wszystkim poprzez działalność prozatrudnieniową i aktywizacyjną przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu osób będących w szczególnie trudnej sytuacji życiowej.

Przedsiębiorstwa społeczne kompensują deficyty podejmując się zadań, z których ani państwo, ani inne podmioty gospodarcze nie wywiązują się z wystarczającą skutecznością. Działają na rzecz lokalnych społeczności, grup o szczególnych potrzebach, oferują unikatowe usługi, wykorzystując niezagospodarowane zasoby. Kształtują kapitał społeczny i inwestują w kapitał ludzki.

Podstawowym kryterium oceny kondycji każdego przedsiębiorstwa są wyniki finansowe. Jednakże analizując kondycję sektora przedsiębiorczości społecznej należy wyceńać również zysk, jaki ten sektor generuje dla całego społeczeństwa z tytułu ograniczania ubóstwa i patologii, przywracania osób do pełnienia ról zawodowych i społecznych, inwestycji w kapitał ludzki i generowanie wzrostu kapitału społecznego w społecznościach lokalnych. To z kolei przekłada się na wymierne korzyści ekonomiczne w postaci oszczędności w obszarze pomocy społecznej, dochody z pobieranych podatków od przedsiębiorstw społecznych, składek na ubezpieczenia społeczne czy też stymulowanie rozwoju gospodarczego poprzez dokonywanie zakupów przez osoby zaktywizowane.

7. Społeczna wartość dodana generowana w analizowanych spółdzielniach

Analiza społecznej wartości dodanej badanych przedsiębiorstw społecznych opar-

ta została na wskaźnikach wykorzystanych w narzędziu ESometr [Głowacki, Jelonek, 2013].

Spółdzielnia socjalna „ISKRA”

Obszar 1 – Integracja zawodowa i społeczna

Wymiar 1.1. Zatrudnienie

W spółdzielni zatrudnienie znalazło 11 osób z grupy zagrożonych wykluczeniem społecznym: 9 osób na umowę o pracę i 3 stażystów. W przeliczeniu na pełne etaty zatrudnienie wynosi 9 etatów. W spółdzielni zatrudnienie uzyskały 2 osoby niepełnosprawne i 2 osoby po odbyciu kary pozbawienia wolności. Poziom zatrudnienia w spółdzielni ma charakter wzrostowy – z 5 osób zatrudnionych w 2014 r. do 11 osób zatrudnionych w 2017 r.

Wymiar 1.2. Inwestycje w kapitał ludzki

Inwestycja w kapitał ludzki w organizacji opiera się przede wszystkim na wewnętrznym systemie kształcenia oraz zewnętrznym systemie kursów i szkoleń. Pracownicy spółdzielni korzystają z bezpłatnych szkoleń dla pracowników, oferowanych przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej.

Wymiar 1.3. Reintegracja zawodowa – przygotowanie do wejścia na otwarty rynek pracy

W ramach działań z zakresu integracji zawodowej spółdzielnia realizowała – na podstawie umowy partnerskiej z zakładem karnym w Sztumie oraz Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej Dobra Robota – program readaptacji społeczno-zawodowej dla osób opuszczających zakład karny pn. „Ekonomia ku Wolności”. Liczba osób z tej grupy docelowej, które skorzystały z usług organizacji w zakresie reintegracji zawodowej wynosi 10, z tego 2 osoby znalazły zatrudnienie. Celem głównym Programu było przygotowanie skazanych do wejścia na rynek pracy po odbyciu kary pozbawienia wolności oraz zwiększenie ich kompetencji społecznych.

Wymiar 1.4. Reintegracja społeczna

Reintegracja społeczna jest realizowana w organizacji poprzez działalność rekreacyjną, kulturalną i środowiskową. Pracownicy Spółdzielni biorą udział w działaniach społecznych takich jak: spotkania, imprezy środowiskowe, terapia z udziałem koni. W tym obszarze realizowano także wspomniany już program „Ekonomia ku Wolności”.

Obszar 2 – Poziom kapitału społecznego w organizacji

Wymiar 2.1. Usieciowienie

Spółdzielnia bierze czynny udział w przedsięwzięciach partnerskich opartych na stałej współpracy. Organizacja jest członkiem partnerstwa lokalnego przygotowującego się do akredytacji jako Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej na subregion nadwiślański. Spółdzielnia współpracuje z Warsztatami Terapii Zajęciowej z powiatu malborskiego i sztumskiego w zakresie hipoterapii dla podopiecznych WTZ. Ponadto organizacja jest zaangażowana w realizację działań w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w ramach projektu partnerskiego „Mobilny i aktywny kapitał ludzki w powiatach malborskim i sztumskim – aktywizacja społeczno-zawodowa”. Spółdzielnia jest partnerem Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sztumie w projekcie z zakresu rewitalizacji w mieście Sztum. Spółdzielnia bierze udział w sieciach, zrzeszeniach, komitetach, ciałach doradczych, takich jak: Pracodawcy Pomorza, Pomorski Klaster Ekonomii Społecznej, Klaster turystyczny.

Wymiar 2.2. Aktywizacja społeczna

Spółdzielnia realizuje działania z zakresu aktywizacji społecznej poprzez wolontariat na zewnątrz organizacji i wolontariat na rzecz organizacji. Członkowie organizacji włączają się wolontariacko w działania z zakresu rozwoju ekonomii społecznej – biorą udział

w projektach, ciałach doradczych, partnerstwach. Świadczą również osobiście usługi cateringowe i z zakresu jazdy konnej i hipoterapii. Używają również przestrzeni agroturystycznej. Organizacja współpracuje na stałe z 2 wolontariuszami oraz sezonowo z kilkoma (od 3 do 8).

Wymiar 2.3. Poziom zaufania, jakim organizacja darzy inne podmioty

Na podstawie deklaracji członków można stwierdzić, iż spółdzielnia darzy zaufaniem inne organizacje. W skali od 1 do 7, gdzie 1 oznacza całkowity brak zaufania, a 7 – maksymalny poziom zaufania, członkowie Spółdzielni określili, że najbardziej darzą zaufaniem organizacje z sektora organizacji pozarządowych (7 pkt.), z sektora jednostek samorządu terytorialnego (6 pkt.), z sektora biznesu, z którymi organizacja współpracuje (6 pkt.) i z sektora biznesu, z którymi organizacja nie współpracuje (podmioty otoczenia) (4 pkt.).

Obszar 3 – Społeczność lokalna

Wymiar 3.1. Usługi deficytowe

Spółdzielnia świadczy na terenie powiatu sztumskiego i ościennych powiatów usługi deficytowe w zakresie rehabilitacji osób niepełnosprawnych z udziałem koni. Realizuje także unikatowe działania w zakresie readaptacji społeczno-zawodowej osób osadzonych w zakładzie karnym w Sztumie. Jako jedyna spółdzielnia socjalna w powiecie sztumskim świadczy usługi w zakresie rozwoju ekonomii społecznej, w tym wizyty studyjne, szkolenia, doradztwo, mentoring.

Wymiar 3.2. Produkt lokalny

Spółdzielnia podejmuje działania na rzecz społeczności lokalnej, oferując w powiecie sztumskim produkt lokalny w postaci usług rekreacyjno-edukacyjnych z bazą hotelarską. Usługi są dopasowane do lokalnych potrzeb i możliwości, w tym dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Spółdzielnia bierze udział w wydarzeniach lokalnych z zakresu turystyki, integracji, aktywizacji, ekonomii społecznej, udostępnia przestrzeń agroturystyczną oraz zapewnia nieodpłatnie catering.

Wielobranżowa spółdzielnia socjalna Słoneczne Wzgórze

Obszar 1 – Integracja zawodowa i społeczna

Wymiar 1.1. Zatrudnienie

W spółdzielni zatrudnionych jest 13 osób z grupy zagrożonych wykluczeniem społecznym. W przeliczeniu na pełne etaty zatrudnienie wynosi 7,5 etatu. W spółdzielni zatrudnienie uzyskało 5 osób niepełnosprawnych. Zatrudnienie w spółdzielni ma charakter wzrostowy – z 5 osób zatrudnionych w 2014 r. do 13 osób zatrudnionych w 2017 r.

Wymiar 1.2. Inwestycje w kapitał ludzki

Inwestycja w kapitał ludzki w organizacji opiera się przede wszystkim na wewnętrznym systemie dokształcania oraz zewnętrznym systemie kursów i szkoleń. Spółdzielnia stwarza możliwość aktywizacji społeczno-zawodowej uczestnikom WTZ. Pracownicy spółdzielni korzystają ponadto z bezpłatnych szkoleń dla pracowników, oferowanych przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej.

Wymiar 1.3. Reintegracja zawodowa – przygotowanie do wejścia na otwarty rynek pracy

Spółdzielnia przygotowuje do wejścia na otwarty rynek pracy osoby niepełnosprawne, które otrzymują kompleksową usługę reintegracji społeczno-zawodowej poprzez współpracę spółdzielni i WTZ.

Wymiar 1.4. Reintegracja społeczna

Reintegracja społeczna jest realizowana w organizacji poprzez działalność rekreacyjną, kulturalną i środowiskową. Członkowie spółdzielni mają możliwość uczestnictwa

w Teatrze Poza Sztuką, projekcie zajmującym się upowszechnianiem kultury wśród dzieci i młodzieży poprzez różne formy teatralne, popularyzację sztuki wokalne, piosenki autorskiej itp.

Obszar 2 – Poziom kapitału społecznego w organizacji

Wymiar 2.1. Usieciowienie

Spółdzielnia bierze czynny udział w przedsięwzięciach partnerskich opartych na stałej współpracy. Spółdzielnia współpracuje z podmiotami ekonomii społecznej, jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami pomocy społecznej, podmiotami reintegracyjnymi oraz organizacjami zajmującymi się osobami niepełnosprawnymi. Jest członkiem Pracodawców Pomorza, Pomorskiego Klastra Ekonomii Społecznej, Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Wymiar 2.2. Aktywizacja społeczna

Spółdzielnia realizuje działania z zakresu aktywizacji społecznej poprzez wolontariat na zewnątrz organizacji i wolontariat na rzecz organizacji. Członkowie organizacji włączają się wolontariacko w działania z zakresu rozwoju ekonomii społecznej. Świadczą również usługi artystyczne poprzez działania Teatru Poza Sztuką. Użyczają również przestrzeni agroturystycznej. Organizacja współpracuje na stałe z wolontariuszami (10 osób).

Wymiar 2.3 Poziom zaufania, jakim organizacja darzy inne podmioty

Na podstawie deklaracji członków można stwierdzić, iż Spółdzielnia darzy zaufaniem inne organizacje. Członkowie Spółdzielni określili, że najwyżej darzą zaufaniem organizacje z sektora organizacji pozarządowych (7 pkt.) oraz sektora jednostek samorządu terytorialnego (7 pkt.), z sektora biznesu, z którymi organizacja współpracuje (5 pkt.) i z sektora biznesu, z którymi organizacja nie współpracuje (podmioty otoczenia) (4 pkt.).

Obszar 3 – Społeczność lokalna

Wymiar 3.1. Usługi deficytowe

Spółdzielnia świadczy usługi deficytowe z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Przystrzeń Ośrodka Rekreacyjno-Wypoczynkowego jest miejscem wypoczynku i rekreacji wolnym od alkoholu, w którym nacisk kładziony jest na podnoszenie świadomości w zakresie profilaktyki uzależnień.

Wymiar 3.2. Produkt lokalny

Spółdzielnia podejmuje liczne działania na rzecz społeczności lokalnej. Realizuje spotkania edukacyjno-terapeutyczne skierowane do dzieci i młodzieży zagrożonej patologiami społecznymi. Ponadto prowadzony Teatr Poza Sztuką jest formą działań kulturalno-edukacyjnych, zajmujących się upowszechnianiem kultury wśród dzieci i młodzieży. Spółdzielnia angażuje się w realizację Warsztatów artystycznych dla dzieci i młodzieży, które odbywają się w okresie wakacyjnym na terenie Ośrodka.

Podsumowanie

Możemy zdefiniować przedsiębiorstwo społeczne jako organizację, która realizuje cele społeczne za pomocą narzędzi rynkowych. Aby działać efektywnie w zakresie realizacji swojej misji, organizacje sfery ekonomii społecznej muszą poszukiwać równowagi między osiąganiem celów biznesowych i społecznych. Istnieje bowiem związek pomiędzy efektywnością finansową a społecznymi efektami działań podmiotów ekonomii społecznej.

Analizowane na potrzeby niniejszego opracowania spółdzielnie wykazują równowagę i efektywność w realizacji zarówno celów społecznych, jak i biznesowych. W latach 2014–2015 rozpatrywane przedsiębiorstwa charakteryzowały się stabilną produktywnością majątku ogółem. Wyniki pokazują, że

spółdzielnie radzą sobie na rynku, rozwijają swoją działalność i podejmują wyzwania.

Oceniając kondycję finansową i stabilność analizowanych przedsiębiorstw należy zwrócić uwagę na główny cel ich funkcjonowania – reintegrację zawodową i społeczną osób wykluczonych. Stan zatrudnienia przez cały okres działalności spółdzielni „Słoneczne Wzgórze” utrzymuje się na stabilnym poziomie i wynosi 13 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W spółdzielni „ISKRA” stan zatrudnienia wykazuje tendencję wzrostową – z 5 osób defaworyzowanych na początku działalności do 9 osób zatrudnionych na umowy o pracę i 3 stażystów na dzień realizacji badań.

Analizowane przedsiębiorstwa społeczne efektywnie realizują swoje cele, generując liczne korzyści społeczne zarówno dla społeczności lokalnej, jak i w skali globalnej. W sferze reintegracji społeczno-zawodowej i tworzenia miejsc pracy obie spółdzielnie wykazują dużą efektywność w zatrudnianiu osób ze szczególnymi deficytami na rynku pracy, w tym osób niepełnosprawnych i osób opuszczających zakłady karne.

Istotna jest również tworzona przez przedsiębiorstwa społeczna wartość dodana w obszarze wzmacniania kapitału społecznego i współpracy ze społecznością lokalną. Spółdzielnie realizują innowacyjne działania w zakresie readaptacji społeczno-zawodowej osób szczególnie defaworyzowanych na rynku pracy. Są ponadto czynnymi członkami społeczności lokalnych, angażującymi się w liczne przedsięwzięcia partnerskie.

Kluczem do sukcesu w rozwoju przedsiębiorstw społecznych jest osiągnięcie równowagi w osiąganiu zarówno celów społecznych, jak i biznesowych. Przeprowadzona analiza dowodzi, że prezentowane przedsiębiorstwa społeczne mogą być postrzegane jako równowartościowe podmioty gospodarcze. Natomiast rozpatrywanie zysku nie tylko w kategoriach finansowych, ale również jako zysku społecznego powoduje, że przed-

siębiorstwa społeczne zyskują na znaczeniu jako ważne ogniwa w rozwoju lokalnym i sku-

teczne narzędzia rozwiązywania problemów społecznych.

Literatura

Andrałójć M. (2012). „Social Value of Work – Calculation with SROI Methodology”, *Contemporary Management Quarterly*, no. 3.

Begg D., Fischer S., Dornbusch R. (2000). *Makroekonomia*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.

Bohdziewicz-Lulewicz M. (red.) (2012). *Pomiar społecznej wartości dodanej generowanej przez podmioty ekonomii społecznej – główne dylematy i wyzwania*. Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej.

Głowacki J., Jelonek M. (2013). *Mierzenie społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej*. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

Głowacki J., Jelonek M. (2011). *Badanie społecznej wartości dodanej podmiotów ekonomii społecznej*

w Polsce za pomocą narzędzia ESometr. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

Głowacki J., Płonka M., Rosiek K. (2012). „Wybrane metody oceny społeczno-ekonomicznych efektów działania podmiotów ekonomii społecznej”, w: M. Frączek, J. Hausner, S. Mazur (red.), *Wokół ekonomii społecznej*. Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.

Krawczyk K., Kwiecińska D. (2008). „Audyty społeczny jako metoda oceny działalności przedsiębiorstw społecznych – na tle innych sposobów określania społecznej wartości dodanej”, w: Hausner J. (red.), *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka*. Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Efficiency of social enterprises in meeting social and business goals

Summary: Article deals with the subject of efficiency in meeting social and business goals in social enterprises. The authors emphasize that the profit in social economy is inextricably linked to the social mission. Due to this fact, the analysis of social enterprise's condition must include the social added value. The authors' conclusions are based on the financial analysis of the two social co-operatives.

The aim of the article is to point out the social and economic benefits of the functioning of social co-operatives as well as the analysis of the condition and profitability of social enterprises on the example of the analyzed social co-operatives.

The results of the research show that the analyzed social enterprises tend to increase their economic value, fulfill their employment objectives and generate numerous social benefits.

Keywords: social enterprises, social added value, financial analysis, profit plus.

Prawa autorskie i licencja / Copyright and License

Artykuł opublikowano na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

This article is published under the terms of the Creative Commons
Attribution – NonCommercial – NoDerivs (CC BY-NC-ND 3.0) License
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>